

РАД АРХИВА ВОЈВОДИНЕ НА ОЧУВАЊУ И НЕГОВАЊУ КУЛТУРЕ СЕЋАЊА

Апстракт: Као јавни архив у мрежи архива Републике Србије, Архив Војводине поред своје основне делатности има и значајну улогу у ширењу знања, образовања и неговања културе сећања. У контексту афирмисања критичке културе сећања, уз прихватање адекватног епистемиолошког, односно методолошког оквира, Архив Војводине је у протеклих неколико година значајан део својих програмских активности, као и издавачку делатност, усмерио у правцу презентовања различитих аспеката културе сећања. Посебан акценат је притом стављен на креирање и вођење тематских интернет платформи које су у вези са наведеном тематиком. У раду ће бити указано на пројектну, изложбenu и издавачку делатност Архива Војводине кроз до сада остварене резултате.

Кључне речи: култура сећања, онлајн платформе, издавачка и изложбена делатност, Архив Војводине

ОПШТЕ О КУЛТУРИ СЕЋАЊА

Култура сећања представља продукт културног и друштвеног деловања, те је уско повезана са конструисањем политике сећања и колективног идентитета које формира и конструира управо сфера владајуће елите. Ипак, иако би се корени у вези са државним пласирањем обрису културе сећања посматране првенствено кроз призму политичке пропаганде и глорификације могли тражити у античким државама или чак у старом Египту током периода Средњег царства, јасне обрису политика културе сећања добија у другој половини 19. и у првој половини 20. века. Према томе, званична култура сећања креира се у складу са низом друштвених елемената у датом временском, просторном и политичком оквиру, тј. у домену сложених процеса стварања националних идентитета, односно модерних националних држава. Овде би требало указати на дистинкцију између примордијалних атрибута „комеморације владара” и њихове глорификације, што представља идеолошке елементе својствене старовековним и средњовековним политичким творевинама, од културе сећања каква је формирана у западноевропским друштвима у последњих сто педесет година. Црпећи ресурсе из старије етничке прошлости одређених заједница, како је то истакао Антони Смит², носиоци стварања модерних деветнаестовековних нација, односно носиоци тзв. народних препорода, креирали су базу неговања

¹ архивист, ivana.pesic93@gmail.com

² Antoni D. Smit, *Nacionalni identitet*, Biblioteka XX vek, drugo izdanje, 2010.

културе сећања у облику какав он и данас суштински постоји, тј. подигли су га на виши општенационални и условно државни ниво унутар конкретних политичких држава и нација. У том смислу, иако је колективна меморија унутар различитих етничких заједница постојала још од античког периода, уколико не и знатно раније, о култури сећања у оквирима идентитетских политика и у складу са тим у оквиру колективне меморије какву данас познајемо у њеном опсегу манифестација, званична култура сећања заправо представља друштвени конструкт који је почео да се формира од краја XVIII века (након Француске револуције) и који је тиме заправо у корелацији и прожимању са процесима настанка национализма као друштвеног конструкта, односно феномена. Званична култура сећања, према томе, представља флуидну, променљиву и надасве динамичну категорију, односно званична (а условно и колективна) култура сећања није фиксирана у времену и простору, већ се у зависности од низа друштвених, политичких и пре свега идеолошких аспеката мења и перманентно преобликује кроз сложене и вишедимензионалне процесе комеморације и декомеморације.³

Примећујемо да се термин *култура сећања* чује у готово свакој установи, на обележавању значајних годишњица, јубилеја, у медијима и новинским чланцима. Базираћемо се на рад Архива Војводине у периоду од 2019. године до данас, периоду који нам чињенично показује да се Архив уистину бавио и да се бави очувањем и неговањем критичке културе сећања како српског, тако и осталих народа. Од средине 2019. године до данас Архив Војводине је значајно повећао своју видљивост, реализовао читав низ архивистичких и интердисциплинарних пројеката и значајно проширио издавачку и изложбenu делатност. Такође, у складу са савременим тенденцијама, Архив Војводине је покренуо и неколико интернет платформи преко којих презентује архивску грађу и различите стручне садржаје у вези са архивистиком и сродним дисциплинама. Као препознатљива установа културе која афирмише критичку културу сећања и тежи што већој отворености и доступности, Архив Војводине данас у контексту своје основне и пројектне делатности наступа са слоганом „ОТВОРЕНОСТ – ДОСТУПНОСТ – СЕЋАЊЕ – ИДЕНТИТЕТ”.

Сваки новоуспостављени систем, односно политичка идеологија, покушава да исконструише и наметне сопствену интерпретацију званичне културе сећања која осликава њене властите интересе. Архив Војводине тежи да богату архивску грађу коју чува учини доступном широј јавности управо осмишљавањем пројеката, писањем и публикавањем издања и организовањем изложби које ће на адекватан начин постати видљиве широј публици, независно од тренутне политичке идеологије.

³ Кристијан Обшуст, *Култура сећања на простору Новог Сада и Петроварадина*, Нови Сад 2021.

СТУДИЈА СЛУЧАЈА: НЕГОВАЊЕ КРИТИЧКЕ КУЛТУРЕ СЕЊАЊА У ОКВИРУ ОСНОВНЕ И ПРОЈЕКТНЕ ДЕЛАТНОСТИ АРХИВА ВОЈВОДИНЕ

У тексту који следи укратко ће бити приказани поједини сегменти неговања и презентације критичке културе сењања у оквиру основне и пројектне делатности Архива Војводине, при чему ће посебан фокус бити усмерен на представљање најзначајнијих реализованих пројеката у домену његове издавачке и изложбене делатности.

Изложбе

Циљ архивистичких изложби је неговање културе сењања о темама и догађајима о којима говоре. У раду ће бити представљене неке од њих.

634

Концепцију устаљених архивистичких изложби свакако је разбила тематска изложба архивских докумената ауторке Љубице Будаћ (архивског саветника) „Даје се на знање – Јављено! Добошарска служба у Војводини” која је отворена 15. новембра 2019. године. Посетиоци су имали прилику да чују како су некада добошари објављивали вести и како оне данас звуче у интерпретацији телевизијских новинара. Водитељка телевизијске емисије „Добро јутро, Војводино” Јована Слеччевић била је у улози спикера, док је аматерски глумац Јован Чуданов дочарао посао добошара читајући вести са почетка прошлог века. Ауторка изложбе је изузетно креативном визуелизацијом успела да придобије симпатије и знатижељу посетилаца, да на духовит, али врло стручан и документовано поткрепљујући начин споји прошлост и садашњост и укаже на њихове разлике. Ова изложба интересантна је и из визуре филологије. Јасно су уочљиви токови промена нормe стандардног српског језика, као и аутентичност говора са подручја Војводине – нестандардни локализми и дијалектизми који су у каталогу изложбе изворно задржани.

Недељна заповест за 2. март 1919. године

Од сутра полази екзекутор да фендује. Сваки ко још није платио порез нека гледи да плати, иначе ће бити фендован. Кад коме треба пасош може доћи кад оће нема ту нетак субота него коме треба нек дође добиће.⁴

Једна од изложби Архива која негује и чува културу сењања свих народа насељаваних на територији Бачке и Баната јесте и она под називом „Миграције народа на подручју Бачке и Баната у 18. и 19. веку кроз одабране документе Бачко-бодрошке, Тамишке и Торонталске жупаније” која је свечано отворена 2. фебруара 2022. године у оквиру програмског лука „Сеобе” пројекта „Нови Сад – Европска престоница културе”. Изложба је привукла пажњу великог броја посетилаца који су препознали тежњу аутора мр Дејана Јакшића, Олгице Трбојевић, Загорке Авакумовић и Љиљане Бубњевић да им кроз одабрана архивска документа архивских фондова Бачко-бодрошке, Тамишке и Торонталске жупаније приближе не само рад Архива и културно наслеђе које он чува, већ и историју Бачке и Баната на чијим просторима

⁴ „Извод из добошарске књиге заповести општине Старчево”, у: Љубица Будаћ, *Даје се на знање – Јављено! Добошарска служба у данашњој Војводини од средине XVIII века до друге половине XX века кроз одабрану архивску грађу*, каталог изложбе, Нови Сад 2019.

су се одвијале бројне миграције становништва различитог карактера, што је имало утицаја на економски и културни развој овог подручја и на његову изградњу као мултинационалног, мултикултуралног и мултиконфесионалног простора. На изложби су представљена документа фондова старије архивске грађе која се чува у Архиву Војводине, писана на латинском, немачком и мађарском језику, што овој поставци даје извесну специфичност.

Фонд који садржи непроцењиво значајне податке за културу сећања, а на чијој промоцији и презентацији је Архив Војводине нарочито радио у наведеном периоду, јесте Ф. 183 Комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача у Војводини – Нови Сад (1944–1948), 1941–1950.

Једна од изложби која је представила део архивске грађе из овог фонда је тематска изложба архивских докумената „Мученици чурушки – отргнути од заборава” аутора протојереја Владана Симића, секретара Епархије бачке, Љиљане Дожић, архивског саветника, и др Небојше Кузмановића, директора Архива Војводине. Изложба је посвећена страдалима у погрому у Чуругу јануара 1942. године и приказана је управо у јануарским данима када су се ужасни злочини и дешавали. Посећеност је била велика, многа свештена лица и остали грађани окупили су се (под маскама због епидемиолошке ситуације) да одају почаст страдалима. Из галеријског простора Архива нико није отишао равнодушан. Догађај је био и свечан и емотиван, а целокупни доживљај је употпунио кратак и врло потресан филм о погрому, редитеља Марка Лукића, у којем је наратор било дете, глумац Никола Пудар.

„Узвишени идеал ове изложбе, која би требало да буде представљена широм наше земље, а не само у Новом Саду и Бачкој, јесте да се злочин мора памтити у његовом изворном облику, без прикривања и фалсификовања истине, али и да се то памћење мора употребити за подвиг праштања. Јер, без праштања, потомци жртава и сви ми заједно постајемо вечни заробљеници мржње која нас временом, у духовном смислу, све више одваја од предака-мученика и приближава њиховим целатима. Испуњени гневом и мржњом, уместо кротошћу, смирењем и праштањем, као духовни и телесни потомци светих мученика нећемо личити на своје небеским венцем овенчане претке него на њихове крвнике, злочинце и убице. Императив наше хришћанске вере јесте да се сећамо и не заборављамо, али и да праштамо и тако градим заједничку будућност са народима са којима вековима делимо исти животни простор. Сваки човек који држи до истине и правде не може замерити потомцима жртава и њиховим сународницима што се сећају и не заборављају, нити им ико може убројати у грех жељу и потребу да страдалнике из свог народа не препусте заборава. Наше сећање није позив на освету, не дај Боже, или на удаљавање од наших суграђана и наших земљака Мађара. Култура сећања јесте предуслов опстанка идентитета свих народа који вековима заједно живе на овим просторима и због тога је потребнија нама и будућим генерацијама него онима којих се сећамо. Изложба *Мученици чурушки – отргнути од заборава* је братски позив свима да научимо историјску и животну лекцију да се овакво зло више никада, никоме и нигде не сме поновити.”⁵

⁵ Владан Симић „Уводно слово”, у: *Мученици чурушки – отргнути од заборава*, каталог

Поводом обележавања осамдесетогодишњице погрома, 11. августа 2022. отворена је тематска изложба архивских докумената „Усташки злочини у Срему 1942. године – акција Виктора Томића” аутора Мите Секулића. Изложба је поново представљена након 30 година, са идејом очувања културе сећања и подстицања интересовања младих нараштаја за злочине почињене над Србима 1942. године.⁶ Њен циљ је неговање културе сећања на жртве злочина који су починиле усташе над Србима, Јеврејима и Ромима.⁷

Издавачка делатност

Развој издавачке делатности Архива Војводине датира још од 1954. када је покренута едиција *Посебна издања*, преко 1978. када је установљена нова едиција *Научноинформативна средства о архивској грађи*, да би се током 2019. године оформила још једна – *Студије и огледи*, чиме је његова издавачка делатност проширена специфичним формама публикавања које су регистроване код Националног ISSN центра Србије.

Неопходно је истаћи да се издавачка делатност управо у овом периоду о којем се у раду пише интензивирала. Акцент је стављен на објављивање садржаја којима ће се читаоцу створити или оснажити свест о култури сећања. Како бисмо избегли понављања, у раду неће бити представљени каталози који прате садржаје поменутих изложби са темом културе сећања, као ни књиге са истоименим или сличним називима.

Књига *Култура сећања на простору Новог Сада и Петроварадина* аутора Кристијана Обшуста једна је од најтраженијих међу посетиоцима Архива. Њеном појавом појам *култура сећања* постао је фреквентнији у употреби како запослених, тако и истраживача. „Публикација је тематски посвећена истраживању и презентацији различитих аспеката везаних за културу сећања на простору Новог Сада и Петроварадина. У књизи су обједињени досадашњи резултати истраживања, те у том контексту ова публикација кореспондира са до сада спроведеним и објављеним анализама културе сећања на простору града, односно са истраживањима насталим у оквиру пројекта 'Мапирање места сећања и истраживање културе сећања Новог Сада', чија је реализација започела крајем 2014. године.”⁸ Имајући у виду ширину анализираних тема, сложеност методолошког поступка интердисциплинарних истраживања и комплексност процеса мапирања, допринос овог рукописа може се читати на више нивоа: као допринос прилозима из области културе сећања/памћења којом се, непосредно или посредно, у више дисциплина, приступајући из разних правца и с различитим циљевима, бави све већи број истраживача; као допринос прилозима из области урбане антропологије у чијим се фокусима налазе процеси

изложбе, Нови Сад 2021.

⁶ <https://arhivvojvodine.org.rs/sr/desavanja/desavanja-arhiv/2546-otvorena-izlozba-ustaski-zlocini-u-sremu-1942-godine-akcija-viktora-tomicica> (приступљено 25. 8. 2022)

⁷ Александар Димитријевић, „Реч уредника каталога”, у: *Усташки злочини у Срему 1942. године – акција Виктора Томића*, каталог изложбе, Нови Сад 2022.

⁸ Кристијан Обшуст, *нав. дело*, Нови Сад 2021.

(пре)обликовања симболичког (јавног) простора града; и најзад, као допринос прилозима из области политичке антропологије који полазе од општег места да је „град најшири оквир за манифестације свих садржаја политичког живота једног друштва“.⁹

Књига *Депортација бачких Јевреја 1944. године*, коју су приредили Владимир Тодоровић, Петар Ђурђев и Александар Бурсаћ, бави се темом Холокауста којој је Архив Војводине у протеклих неколико година указао значајну пажњу. „Посматрано на општем нивоу, Холокауст представља један од најтрагичнијих догађаја у прошлости Бачке и Новог Сада и поред Рације у јужној Бачкој свакако да уједно представља најтрагичнији догађај на простору Војводине у хронолошкој равни која свакако превазилази оквире Другог светског рата. Холокауст је по својој суштини колективна траума са низом вишеслојних рефлексива. Званична политика културе сећања током постојања ФНРЈ и СФРЈ конструисана је тако да одговара политичком имагинарију социјалистичког система, односно да кореспондира са идиомима КПЈ и СУБНОР-а. Ипак, упркос политички тенденциозној матрици и у овом периоду је обрађана пажња на културу сећања на жртве Холокауста, о чему сведоче споменици на простору Бачке.¹⁰ Значај ове књиге лежи у томе што ће после дугих деценија чекања стручна и заинтересована јавност моћи да се упозна са оним што су преживеле жртве овог страшног злочина.“¹¹

Друго, допуњено издање књиге *Столеће заборава – Пописи Срба интернираца умрлих у арадском логору 1914–1916. године* некадашњег директора Архива Павла Станојевића поновним штампањем и већим тиражом задовољило је потребе, пре свега потомака интернираца, за добијањем више информација и података о логору у којем су страдали њихови преци. „Велико интересовање, пре свега потомака, да дознају више података о логору где су им страдали преци, узрок и датум њихове смрти, допринело је да се одредимо за објављивање и другог, допуњеног издања. Издавач је Архив Војводине у Новом Саду, који је почетком трећег миленијума и започео сређивање архивске грађе у Српској православној цркви Светог Петра и Павла у Араду. Друго издање је допуњено списковима умрлих интернираца у Араду које сам пронашао у *Службеним новинама Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца* за 1920. годину, а остали су непознати у српској историографији која се бавила темом о страдању цивила интернираца из српских земаља. Први пут се објављују и имена умрлих интернираца узета са списка писаног на румунском језику, који садржи податке за осамсто интернираца умрлих у арадском логору.“¹²

Недавно је из пера Александра Љубичића из штампе изашла књига *Култура сећања – Страдања у селима Лијевчанског Поткозарја 1941–1945. Доња Јурковица*

⁹ Бојана Богдановић, *Кристијан Обишт, 'Култура сећања на простору Новог Сада и Петроварадина', Архив Војводине, Нови Сад 2021*, „Архивски гласник“ 16, Београд 2021.

¹⁰ Небојша Кузмановић, „Предговор“, у: *Депортација бачких Јевреја 1944. године* (прир. Владимир Тодоровић, Петар Ђурђев и Александар Бурсаћ), Нови Сад 2019.

¹¹ Петар Ђурђев, „Увод“, у: *Депортација бачких Јевреја 1944. године* (прир. Владимир Тодоровић, Петар Ђурђев и Александар Бурсаћ), Нови Сад 2019.

¹² Павле С. Станојевић, *Столеће заборава – Пописи Срба интернираца умрлих у арадском логору 1914–1916. године*, Нови Сад 2019.

и *Средња Јурковица*. Писмо из Кабинета патријарха српског које потписује Марчански епископ Сава једно је од показатеља подршке Архиву да је устремљена делатност ка очувању културе сећања значајна и вредна труда:

„[...] Част нам је по благослову Његове Светости Патријарха српског г. Порфирија захвалити Вам за даровану књигу под насловом [...], којом сте дали допринос очувању сећања на велику жртву српског православног народа који је стравично пострадао у усташким злочинима у Другом светском рату.“

ОНЛАЈН ПЛАТФОРМЕ

Готово све онлајн платформе које је Архив изнедрио од 2019. године до данас баве се, у мањој или већој мери, културом сећања. Но, приказаћемо три платформе чији су садржаји у потпуности повезани са културом сећања.

638

Архивски фонд Ф. 562. Лични фонд Славка Одића (1915–2006), 1909–1983. садржи грађу чији део представља полазну тачку пројекта и платформе Архива Војводине „Усташка зверства“. У питању је досије састављен од преко 600 листова докумената прикупљених током 1941. и 1942. године од стране немачких полицијских власти у окупираној Србији, конкретно заповедника Полиције безбедности и Службе безбедности у Београду. Циљ Архива приликом осмишљавања и реализације пројекта јесте да се поменути документа учине доступним стручној и широј јавности, те да се тиме додатно расветле злочини почињени над српским, јеврејским и другим народима на подручју Независне Државе Хрватске. Архивска грађа поменутог фонда састоји се од аутентичних докумената, већим делом немачке провенијенције, насталих током или непосредно након дешавања о којима говоре, чиме се даје јасан и значајан допринос супротстављању актуелним ревизионистичким тенденцијама.¹³ Поред штампаног зборника радова у ПДФ формату, веб-презентација досијеа укључује сва документа и фотографије који су претходно дигитализовани. Тиме је омогућено представљање досијеа у изворном облику, док су оригинални документи под посебаним режимом заштите како би се сачували од евентуалног оштећења. Реализацијом платформе задовољен је интерес јавности у погледу доступности ових докумената, али и стручни захтеви у погледу заштите архивске грађе.

Као резултат пројекта „Дигитализација и презентација архивске грађе из фонда Ф. 183 Архива Војводине креирањем тематске интернет платформе“ настала је Платформа „Злочини над Словацима у току Другог светског рата“. Реализацију пројекта, уз финансијска средства Архива, потпомогло је Министарство културе и информисања Републике Србије у току 2020. године. Уприште овог пројекта је у фонду Ф. 183 Архива Војводине који је категорисан као културно добро од изузетног значаја – вршени су дигитализација, преводње и презентација архивске грађе на словачком језику. Скенирано је и технички обрађено преко 1.300 страница архивске грађе и преведен је део записника које је начинила Комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача у Војводини. Поред наведеног, скенирани су и тзв. елаборати који су начињени од стране Анкетне комисије за утврђивање ратних злочина окупатора и њихових помагача над словачким народом у Војво-

¹³ <https://ustaskezrtve.arhivvojvodine.org.rs/> (приступљено 26. 8. 2022)

дини, за чије постојање се до средине 2020. године заправо није знало, а који су пронађени приликом истраживања, односно током активности на реализацији овог пројекта. У питању су елаборати за Банат, Бачку и Срем, начињени двојезично, на српском и словачком језику, који су публиковани у целини у склопу посебног дела ове интернет презентације. Значај ових докумената је великих размера, с обзиром на то да пружају таксативни увид о карактеру ратних злочина које су окупаторске власти и њихови помагачи починили на простору Баната, Бачке и Срема, односно представљају дескриптиван приказ ратних злочина над Словацима почињених током Другог светског рата. Њихов садржај пружа увид у до сада непознате чињенице и има огроман значај за тематику обухваћену овим пројектом.¹⁴

Уз подршку Покрајинске владе АП Војводине, крајем 2019. године у Архиву Војводине започет је пројекат „Жртве у Срему 1941–1945”, што је и назив интернет платформе. Основни циљ пројекта је да се постојећи пописи жртава усагласе и допуне како би се добио коначан преглед страдалих са овог подручја током Другог светског рата. С обзиром на то да је један од циљева усташке државе био да се и у Срему уништи српска културна баштина, сегмент пројекта посвећен је и овој теми. О односу према страдањима поуздано сведоче култура сећања и споменици.¹⁵ Списак жртава који је приказан у истоименој двотомној публикацији није само статистика страдалих проистекла из анализе архивске грађе и теренских истраживања, него има и специфичну форму меморијалног, односно комеморативног карактера. Према томе, негује како колективни, тако и индивидуални приступ критичкој култури сећања и представља врсту специфичног споменика тим људима.¹⁶ Циљ ове интернет платформе са списком имена преко четрдесет хиљада жртава је у томе да спречи заборав и открије замагљену и ублажену истину о размерама страдања. Стога је један од циљева пројекта да се што потпуније региструју и представе спомен-обележја посвећена страдалим становницима Срема у Другом светском рату. Архив Војводине је 25. новембра 2019. године, одлуком број I 691-41/9-19, донетом на основу закључка Покрајинске владе 127 број 02-139/2019, образовао Комисију за прикупљање података о жртвама на територији Срема у току Другог светског рата од 1941. до 1945. године. Ради извршавања непосредних задатака из своје надлежности, Комисија је образовала Радну групу.¹⁷ У Архиву Војводине су започета истраживања у вези са прикупљањем података о жртвама на територији Срема у току Другог светског рата, након чега се приступило спровођењу конкретних истраживачких послова. Као полазиште истраживања, Музеј Војводине у Новом Саду је 28. априла 2020. године, актом 01-326/2, Радној групи уступио материјал из електронске базе података који се односи на Срем. Прибављање овог материјала било је неопходно за започињање истраживања, с обзиром на то да су у њему садржани подаци о резултатима и коришћеним изворима пописа жртава на територији АП Војводине од 1941. до 1948. године, који је од 2001. до 2004. спровео Анкетни одбор Скупштине АП Војводине, а од 2005. до почетка 2008. Војвођанска академија наука

¹⁴ <https://slovackezrtve.arhivvojvodine.org.rs/> (приступљено 27. 8. 2022)

¹⁵ <https://sremskezrtve.arhivvojvodine.org.rs/Home/About> (приступљено 27. 8. 2022)

¹⁶ Небојша Кузмановић, „Поговор”, у : *Жртве у Срему 1941–1945*. (прир. Александар Бурсаћ, Илдико Мергеш и Ивана Петровић), друга књига, М–Ш, Нови Сад 2021.

¹⁷ Милан Кољанин, „О пројекту”, у: *Жртве у Срему 1941–1945*. (прир. Александар Бурсаћ, Илдико Мергеш и Ивана Петровић), прва књига, А–Љ, Нови Сад 2021.

и уметности. Увидом у базу чланови Радне групе су констатовали да у претходном попису нису коришћени извори који се налазе у Архиву Војводине, првенствено у архивском фонду Ф. 183 Комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача у Војводини. У том смислу, одмах је започето идентификовање и издвајање из наведеног фонда оне архивске грађе у којој се налазе подаци о жртвама Другог светског рата на територији Срема. Истовремено, приступило се и прибављању извора података из литературе, као и осталих до сада обављених пописа, у првом реду спискова жртва рата од 1941. до 1945. Музеја жртва геноцида у Београду, односно њихових делова који се односе на целокупну територију Срема, који је у Другом светском рату био саставни део усташке Независне Државе Хрватске, под називом Велика жупа Вука, са седиштем у Вуковару. Чланови Радне групе донели су одлуку да се као извор података користе и спомен-обележја посвећена палим борцима и жртвама Другог светског рата на подручју Срема. Ради прибављања одговарајућих евиденција спомен-обележја успостављена је сарадња са Заводом за заштиту споменика културе Града Новог Сада, Покрајинским заводом за заштиту споменика културе у Новом Саду, Заводом за заштиту споменика културе Сремска Митровица и Заводом за заштиту споменика културе Града Београда. Након што су надлежни заводи обезбедили тражене евиденције, чланови Радне групе из Архива Војводине су током неколико месеци обишли и фотографисали спомен-обележја. Приликом евидентирања и фотографисања, чланови Радне групе су констатовали да су постојеће евиденције надлежних завода за заштиту споменика културе непотпуне, односно да извештајни број спомен-обележја није евидентиран. Током ове фазе рада евиденције су редовно ажуриране, да би напослетку биле прослеђене надлежним заводима, заједно са пратећом фото-документацијом. Од краја септембра 2020. године чланови Радне групе су организовали и започели процес уноса прикупљених података у централну базу. Пристизањем нових података база је периодично ажурирана и допуњавана. Исправљане су и одређене неправилности настале приликом претходних пописа: дуплирани уноси, подаци о жртвама које нису са подручја Срема или из одговарајућег периода, неправилно транскрибована имена жртва итд. Истовремено, развијена је и веб-презентација која прераста у јединствени портал посвећен жртвама Другог светског рата у Срему. Централни део портала је база података, претраживање према више од двадесет критеријума. Уз то, портал ће бити обogaњен и додатним материјалима – сведочењима преживелих жртва како у форми писаних докумената, тако и у виду аудио и видео-записа, резултатима базичних статистичких анализа података из базе, као и интерактивном мапом спомен-обележја. Посебна секција портала биће посвећена уништавању културно-историјских споменика у Срему. Коначно, део портала биће и галерија фотографске и филмске грађе у којој се, међу обиљем вредног материјала, већ налази неколико стотина фотографија жртва, које је припремио Дарјуш Самии, виши кустос Музеја Војводине. Уверени смо да је овакав пројекат примерен и достојан допринос неговању културе сећања на жртве Другог светског рата у Срему, али и модел за нека будућа, слична истраживања. Овом приликом се јавности на увид ставља попис жртва Другог светског рата у Срему, у облику прилагођеном за штампу.¹⁸

¹⁸ <https://sremskeztvte.arhivvojvodine.org.rs/Home/About> (приступљено 27. 8. 2022)

РЕЗИМЕ

Архиву Војводине је за рад на очувању и неговању културе сећања дата подршка Министарства културе и информисања, Покрајинске владе, Покрајинског секретаријата за културу, јавно информисање и односе с верским заједницама и свих значајних институција Републике Србије, чиме је добио подстицај за даље планиране подухвате.

Култура сећања одувек постоји, само мења своју форму, односно, попут стандардног језика, еластично је стабилна – поседује своју стандардну структуру, но склона је прихватању нових интерпретација које је мењају и уобличавају, а које зависе од владајуће политичке идеологије. У природи човека је да се стално сећа – потреба за памћењем и сећањем на догађаје у прошлости одвајкада је свеприсутна. То сећање, у корелацији са идентитетом и стварањем традиције, изнедрило је појам *културе сећања*. Култура сећања настаје у тренутку презенте, али се односи на перфекат илити плусквамперфекат, у циљу креирања футура. Управо од тог циља креирања будућности који потиче од институционализованих субјеката зависи концепција културе сећања.

За подизање националне свести неопходно је неговати културу сећања, преобликовати прошлост у тренутак садашњости, али не да би се сејало зрно мржње, него да злочини и сва зла која су се десила овом народу не буду поновљена у будућности. Модерним добом преовладала је писана реч у односу на усмену. Све бољитке које нам то доба носи треба искористити на начин којим чувамо своју прошлост од заборављања и не дозвољавамо будућности да замагли трагове. Архив Војводине, користећи погодности модерног доба, организује и презентује архивистичке изложбе, осмишљава пројекте и шири дијапазон установа са којима сарађује ради њихове реализације, залаже се за публикавањем оваквих издања јер ће само кроз бесмртну књигу вечно живети и прошлост, а све у циљу приближавања доступности архивске грађе широј јавној маси и у сврху очувања и неговања културе сећања.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

642

- „Архивски гласник“ 16, Београд 2021.
- Будаћ, Љубица. *Даје се на знање – Јављено! Добошарска служба у данашњој Војводини од средине XVIII века до друге половине XX века кроз одабрану архивску грађу*, Нови Сад 2019.
- Бурсаћ, Александар, Мергеш, Илдико, Петровић, Ивана. *Жртве у Срему 1941–1945*, прва књига, А–Љ, Нови Сад 2021.
- Бурсаћ, Александар, Мергеш, Илдико, Петровић, Ивана. *Жртве у Срему 1941–1945*, друга књига, М–Ш, Нови Сад 2021.
- Димитријевић, Александар, Павловић, Леонила, Љубљанац, Светлана. *Усташки злочини у Срему 1942. године – акција Виктора Томића*, Нови Сад 2022.
- Обшуст, Кристијан. *Култура сећања на простору Новог Сада и Петроварадина*, Нови Сад 2021.
- Симић, Владан, Дожић, Љиљана, Кузмановић, Небојша. *Мученици чурушки – отргнути од заборава*, Нови Сад 2021.
- Smit, D. Antoni. *Nacionalni identitet*, Beograd 2010.
- Станојевић, С. Павле. *Столеће заборава – Пописи Срба интернираца умрлих у арадском логору 1914–1916. године*, Нови Сад 2019.
- Тодоровић, Владимир, Ђурђев, Петар, Бурсаћ, Александар. *Депортација бачких Јевреја 1944. године*, Нови Сад 2019.
- <https://sremskeztve.arhivvojvodine.org.rs/Home/About>
- <https://ustaskeztve.arhivvojvodine.org.rs/>
- <https://arhivvojvodine.org.rs/sr/desavanja/desavanja-arhiv/2546-otvorena-izlozba-ustaski-zlocini-u-sremu-1942-godine-akcija-viktora-tomica>
- <https://slovackeztve.arhivvojvodine.org.rs/>
- <https://sremskeztve.arhivvojvodine.org.rs/Home/About>

Ivana GOJKOVIĆ

**THE WORK OF THE ARCHIVES OF VOJVODINA
ON PRESERVING AND NURTURING
THE CULTURE OF MEMORY**

Summary

As a public archive in the network of archives of the Republic of Serbia, the Archive of Vojvodina, in addition to its core activity, also plays a significant role in the dissemination of knowledge, education and the cultivation of the culture of memory. In the context of affirming the critical culture of memory, with the acceptance of an adequate epistemological, methodological framework, the Archive of Vojvodina has in the past few years directed a significant part of its program activities, as well as its publishing activity, in the direction of presenting various aspects of the culture of memory. A special emphasis was placed on the creation and management of thematic internet platforms related to the mentioned topic. The paper will highlight the project, exhibition and publishing activities of the Archives of Vojvodina through the results achieved so far, as well as cooperation with educational institutions in order to educate young people. A special emphasis was placed on the creation and management of thematic internet platforms related to the mentioned topic. The paper will highlight the project, exhibition and publishing activities of the Archives of Vojvodina through the results achieved so far.